

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра економічної кібернетики та прикладної економіки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

_____ А.В. Пантелеймонов

“ _____ ” _____ 20__ р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Методологія досліджень соціально-економічних процесів

рівень вищої освіти _____ другий (магістерський) _____

галузь знань _____ 05 «Соціальні та поведінкові науки» _____

спеціальність _____ 051 Економіка _____

освітня програма _____ Економічна кібернетика, Прикладна економіка _____

вид дисципліни _____ обов'язкова _____

факультет _____ економічний _____

2018 / 2019 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою економічного факультету

« 22 » червня 2018 року, протокол № 8

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Віталій Миколайович Даніч, д.е.н., професор, професор кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки

Програму схвалено на засіданні кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки

Протокол від « 11 » червня 2018 року № 11

Завідувач кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки

_____ Меркулова Т.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією економічного факультету

Протокол від « 21 » червня 2018 року № 9

Голова методичної комісії економічного факультету

_____ Євтушенко В.А.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Методологія дослідження соціально-економічних процесів”
складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки

другий (магістерський)

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності (напряму) 051 Економіка

освітньо-професійної програми Економічна кібернетика, Прикладна економіка

1. Опис навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методологія та загальні методи наукових досліджень соціально-економічних систем та процесів з точки зору економічної кібернетики.

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є формування наукового мислення та навичок проведення наукових досліджень з проблем моделювання, прогнозування та управління соціально-економічними системами методами економічної кібернетики

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни є вивчення сутності наукового дослідження, його філософських, загальнонаукових та кібернетичних засад, методології та методів моделювання складних соціально-економічних систем; набуття навичок використання методів економічної кібернетики у теоретичних та прикладних дослідженнях; сутності та методів організації наукових досліджень, оформлення результатів, їх публікації та впровадження

1.3. Кількість кредитів - 3

1.4. Загальна кількість годин – 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
16 год.	4 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	4 год.
Самостійна робота	
58 год.	82 год.

1.6. Заплановані результати навчання

Компетентності:

1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та встановлення взаємозв'язків між явищами та процесами;
2. Здатність проводити дослідження та презентувати результати;
3. Здатність застосовувати науковий підхід до формування та обґрунтування ефективних стратегій в економічній діяльності.

Результати:

1. Формулювати, аналізувати та синтезувати рішення науково-практичних проблем на абстрактному рівні шляхом декомпозиції їх на складові;
2. Проводити дослідження, генерувати нові ідеї, здійснювати інноваційну діяльність;
3. Оцінювати результати власної роботи і нести відповідальність за особистий професійний розвиток;
4. Вибирати та використовувати необхідний науковий, методичний і аналітичний інструментарій для управління економічною діяльністю.

2. Тематичний план навчальної дисципліни***Розділ 1. Наука як сфера діяльності людини.****Тема 1.1. Наука як сфера діяльності людини та система знань про навколишній світ.*

Визначення науки як сфери діяльності людини, спрямованої на отримання та систематизацію знань про навколишній світ. Основні завдання науки - вироблення і систематизація знань у вигляді теорій, гіпотез, законів природи або суспільства тощо. Галузі науки: природничі та суспільні (соціальні), фундаментальні та прикладні, точні та емпіричні. Наука і філософія.

Тема 1.2. Поняття наукового дослідження.

Поняття та сутність наукового дослідження, його філософські, загальнонаукові та кібернетичні засади. НД як процес дослідження певного об'єкта (предмета або явища) за допомогою наукових методів, що має на меті встановлення закономірностей його виникнення, розвитку і перетворення в інтересах раціонального використання у практичній діяльності людей. Види наукових досліджень: фундаментальні та прикладні дослідження, монодисциплінарні та міждисциплінарні, комплексні та однофакторні, пошукові та критичні, уточнюючі та відтворюючі дослідження. Принципи науковості. Наукова етика.

Тема 1.3. Організація наукового дослідження. Управління НД.

Сутність організації наукового дослідження Поняття управління НД. НД як об'єкт управління. Зміст і складові процесу управління НД. Ініціативні дослідження (без побічного фінансування), дослідження в рамках наукових грантів, державного фінансування. Формування заявок, пошук грантів, варіантів участі у державних програмах наукових досліджень. Розробка технічного завдання наукового проекту - обґрунтування актуальності, визначення мети, головних гіпотез, ідей, завдань, формулювання очікуваних наукових результатів та їх практичної цінності, очікуваного ефекту від впровадження результатів, визначення етапів та порядку виконання робіт. Сучасні організаційно-економічні форми та механізми регулювання наукових досліджень. Проектний менеджмент в управлінні НД.

Тема 1.4. Методологія наукових досліджень. Поняття наукового методу. Класифікація методів.

Принципи наукових досліджень. Методологія, як наука про методи та сукупність методів НД. Класифікація методів наукових досліджень. Теоретичні методи дослідження. Типологія загальнотеоретичних методів дослідження (аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання, проектування, прогнозування, систематизація, уявний експеримент). Структура сучасного наукового методу: спостереження фактів і вимірювання, кількісний або якісний їх опис; аналіз результатів спостереження - їх систематизація, вичленення значимого і другорядного; узагальнення (синтез) і формулювання гіпотез, теорій; прогноз: формулювання наслідків з запропонованої гіпотези або прийнятої теорії за допомогою дедукції, індукції або інших логічних методів; перевірка прогнозованих наслідків за допомогою експерименту (за термінологією Карла Поппера - критичного експерименту). Місце і особливості застосування аналітичних і статистичних методів обробки наукових даних.

Розділ 2. Інформаційне забезпечення наукових досліджень.

Тема 2.1. Пошук і збір наукової інформації. Вивчення наукової літератури.

Пошук і збір наукової інформації. Робота з каталогами наукової літератури. Алфавітні, тематичні, предметні, хронологічні, архівні, бібліографічні, генеральні систематичні та спеціальні каталоги. Пошук літературних джерел в інтернеті. Доступ до офіційних бібліотечних ресурсів через інтернет. Ризики та проблеми користування неофіційними інтернет-джерелами. Налаштування пошуку інформації через інтернет з використанням фільтрів. Вивчення наукової літератури. Науково-довідковий апарат книги.

Тема 2.2. Особливості наукової роботи і етика наукової праці .

Особливості наукової роботи і етика наукової праці. Забезпечення оригінальності робіт. Копіювання та плагіат. Методи боротьби з плагіатом

Розділ 3. Організація наукових досліджень в галузі економічної кібернетики.

Тема 3.1. Характеристика наукової спеціальності 08.00.11 – математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці.

Характеристика наукової спеціальності 08.00.11 – математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці. Паспорт спеціальності. Формула спеціальності. Напрями досліджень

Тема 3.2. Проблематика новітніх досліджень в галузі економічної кібернетики.

Проблематика новітніх економічних досліджень. Глобальні, національні, регіональні, галузеві економічні проблеми. Перспективи і можливості вирішення проблем методами економічної кібернетики

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	сп	л		п	лаб	інд	сп	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Наука як сфера діяльності людини.												
Тема 1.1. Наука як сфера діяльності людини та система знань про навколишній світ.	11	2	2			7						
Тема 1.2. Поняття наукового дослідження.	11	2	2			7						
Тема 1.3. Організація наукового дослідження. Управління НД.	12	2	2			8		2	2			
Тема 1.4. Методологія наукових досліджень. Поняття наукового методу. Класифікація методів.	12	2	2			8						
Разом за розділом 1	46	8	8			30		2	2			
Розділ 2. Інформаційне забезпечення наукових досліджень.												
Тема 2.1. Пошук і збір наукової інформації. Вивчення наукової літератури	11	2	2			7		2	2			
Тема 2.2. Особливості наукової роботи і етика наукової праці	11	2	2			7						
Разом за розділом 2	22	4	4			14		2	2			
Розділ 3. Організація наукових досліджень в галузі економічної кібернетики.												
Тема 3.1. Характеристика	11	2	2			7						

наукової спеціальності 08.00.11 – математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці												
Тема 3.2. Проблематика новітніх досліджень в галузі економічної кібернетики	11	2	2			7						
Разом за розділом 3	22	4	4			14						
Разом за розділами	90	16	16			58	90	4	4			82

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Наука як сфера діяльності людини та система знань про навколишній світ.	2
2	Поняття наукового дослідження. Наукове дослідження студента	2
3	Організація наукового дослідження. Основні елементи магістерської роботи. Формування завдання.	2
4	Основні елементи магістерської роботи. Генерація гіпотез і формулювання наукової новизни.	2
5	Методи досліджень в магістерських роботах. Пошук і збір наукової інформації. Вивчення наукової літератури.	2
6	Особливості наукової роботи і етика наукової праці. Запозичення і плагіат. Захист від плагіату, управління запозиченням.	2
7	Приведення магістерської роботи у відповідність до наукової спеціальності 08.00.11 – математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці.	2
8	Новітні дослідження в галузі економічної кібернетики та їх зв'язок з магістерськими роботами	2
	Разом	16

5. Завдання для самостійної роботи

Відповідають темам лекційних та лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (д/з)
1	Наука як сфера діяльності людини та система знань про навколишній світ.	7/10
2	Поняття наукового дослідження. Наукове дослідження студента	7/10
3	Організація наукового дослідження. Основні елементи магістерської роботи. Формування завдання.	8/11
4	Основні елементи магістерської роботи. Генерація гіпотез і формулювання наукової новизни.	8/11
5	Методи досліджень в магістерських роботах. Пошук і збір наукової інформації. Вивчення наукової літератури.	7/10
6	Особливості наукової роботи і етика наукової праці. Запозичення і плагіат. Захист від плагіату, управління запозиченням.	7/10
7	Приведення магістерської роботи у відповідність до наукової спеціальності 08.00.11 – математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці.	7/10
8	Новітні дослідження в галузі економічної кібернетики та їх зв'язок з магістерськими роботами	7/10
	Разом	58/82

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні науково-дослідні завдання не передбачені навчальною програмою на 2018/2019 навчальний рік, однак окремі студенти заохочуються до науково-дослідницької роботи та підготовки доповідей на наукових конференціях

7. Методи контролю

1. Контрольні роботи
2. Самостійні роботи
3. Екзамен

8. Схема нарахування балів

Поточне тестування та самостійна робота						Сума балів
Розділ 1						
T1	T2	T3	T4			
	10	10	10			30
Розділ 2						
T5	T6					
10	10					20
Розділ 3						
T7	T8					
10						10
Разом Поточна						60
Екзамен						40
Разом (=Разом Поточна+Екзамен)						100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	

9. Рекомендована література

Основна література

1. Биткова Т.В., Иванов С.Н. Экономическое моделирование. – в кн.: Прикладная экономика (для магистров). Т.1. – ДонНУ, 2000, стр. 22-164. (*єсть в методобеспечении курса*)
2. Колемаев В. А. Математическая экономика: Учебник. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 399 с.
3. Меркулова Т.В., Биткова Т.В., Кононова Е.Ю. Экономико-математическое моделирование. Х.:ХНУ имени В.Н. Каразина, 2009.-274 с. (*єсть в методобеспечении курса*)
4. Методика та організація наукових досліджень: курс лекцій / Укладачі: С. Е. Важинський, І.А. Чуб, Т.М. Курська. – Х.: НУЦЗ України, 2016. – 201 с. books.nuczu.edu.ua/download.php?rec=5861&mode=1
5. Новиков Д.А. Кибернетика: Навигатор. История кибернетики, современное состояние, перспективы развития. – М.: ЛЕНАНД, 2016. – 160 с. www.reflexion.ru/Library/Novikov2016.pdf

6. Основи наукових досліджень./Єрмаков О.Ю., Ярковий А.О. Опис навчальної дисципліни. <https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u122/OND.pdf>
7. Основы научных исследований: Учебн. для техн. вузов/ В.И. Крутов, И.М. Грушко, В.В. Попов и др., под ред. В.И. Крутова, В.В. Попова. – М.: Высш. школа, 1989. – 400 с. [http://sa.technolog.edu.ru/files/chumakov/Uchebnik%20po%20ONI%20\(Krutov%20V.I.\).pdf](http://sa.technolog.edu.ru/files/chumakov/Uchebnik%20po%20ONI%20(Krutov%20V.I.).pdf)
8. Основы научных исследований: учебно-методическое пособие/ А.Н. Огурцов. – Харьков: НТУ "ХПИ", 2008. – 178 с. <https://sites.google.com/site/anogurtsov/lectures/ni>
9. ПАСПОРТ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 08.00.11 - математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці. <http://ndch.diiit.edu.ua/upload/08.00.11.pdf>
10. Пістунов І.М. Економічна кібернетика: Навч. посібник. – Дніпропетровськ: НГУ, 2009. – 154 с. <http://yasholt.vk.vntu.edu.ua/file/EcoKibarnet/50989f9e809faf1207f87bc7acafb29c.pdf>
11. Пістунов І.М. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій. http://pistunovi.inf.ua/OHD_Pistunov.pdf
12. Шарапов О.Д., Дербенцев В.Д., Семьонов Д.С. Економічна кібернетика: Навч.-метод посібник. для самост. вивч. диск.– К.: КНЕУ, 2003. – 154 с. <http://buklib.net/books/21911/>
13. Шарапов О.Д., Дербенцев В.Д., Семьонов Д.С. Системний аналіз: Навч.-метод посібник. для самост. вивч. диск.– К.: КНЕУ, 2003. <http://uchebnik-online.net/book/620-sistemnij-analiz-navchalnij-posibnik-sharapov-o-d-derbencev-v-d-semonov-d-ye.html>
14. Шиян А.А. Економічна кібернетика: вступ до моделювання соціальних і економічних систем. – 2007. – 264с. inrtzp.vntu.edu.ua/pmba/stf/mater/OMBES.pdf
15. Шкляр М. Ф. Основы научных исследований. Учебное пособие для бакалавров / М. Ф. Шкляр. — 5-е изд. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2014. — 244 с. <http://www.studentlibrary.ru/book/ISBN9785394018008.html>

Допоміжна література

1. Турчин В.Ф. Феномен науки: Кибернетический подход к эволюции. Изд. 2-е – М.: ЭТС. — 2000. — 368 с. <https://oleg.derevenets.com/Files/Turchin/Turchin.pdf>
2. Турчин П.В. Историческая динамика. На пути к теоретической истории . – М.: ЛКИ, 2007. <https://www.livelib.ru/book/1000265427-istoricheskaya-dinamika-na-puti-k-teoreticheskoy-istorii-p-v-turchin>

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Наведені у списках літератури